

Prof. dr. Omer HAMZIĆ

Izdavačka kuća „Monos“ Gračanica

„GRAČANIČKI GLASNIK“ - PRIMJER AFIRMACIJE I POTVRĐIVANJA ZAVIČAJNOG MIKROIDENTITETA

Apstrakt: *Kao osnivač, i glavni i odgovorni urednik Časopisa „Gračanički glasnik“ u ovom prilogu autor se detaljnije pozabavio pitanjem ostvarenja misije ovog časopisa, od njegovog osnivanja prije pune 22 godine do danas. Časopis je u prvom redu uspio održati kontinuitet izlaženja, držati se glavnih pravaca programske koncepcije, prilagoditi se savremenim tehničkim zahtjevima (uz printani format, izaći i na internetu), uspio je očuvati ravnotežu između priloga koji nose predznak „umjetnički“ (književnost, slikarstvo, umjetnost) i autorskih priloga koji nose predznak „naučni“ (historiografija, etnografija, narodna tradicija, duhovnost itd.). Pozivajući se na ocjene nekoliko uglednih imena iz nauke, kulture i javnog života, autor posebno ističe dostignuća Časopisa u oblasti takozvane lokalne historiografije, odnosno mikrohistorije, te njegovo mjesto i ulogu u potvrđivanju i afirmaciji zavičajnog identiteta. Pozitivna ocjena u vezi s tim data je i na Naučnom skupu, posvećenom lokalnoj historiografiji koji je prije nekoliko godina organizovao Institut za historiju Sarajevo, povodom 15. godišnjice „Gračaničkog glasnika“.*

Ključne riječi: *mikrohistorija, „Gračanički glasnik“, Gračanica, časopisi, lokalna istraživanja*

Časopis je odmah nakon rata za Bosnu i Hercegovinu (1992–1995.), pokrenula grupa entuzijasta (nema bolje riječi), takozvanih kulturnih radnika u lokalnoj sredini, koji su bili odlučni da daju svoj doprinos i nešto promijene u ratom opustošenoj i duhovno devastiranoj zemlji, pa makar to bilo i na malom lokalnom prostoru. Njima je bio potreban neki iskorak, neki vrisak... neko vraćanje sebi, svojoj tradiciji i korijenima... bježanje u neke zaboravljene

prostore i neke snove, prekinute opsadama, blokadama, ubijanjima, ratno-huškačkom propagandom...

Individualni napor pokretača Časopisa, kao privatne inicijative, dao je rezultat koji nisu mogle „pojести“ institucije, organizacije, udruge - politika... Iako je to bila gotovo avanturistička odluka, vrijeme će pokazati da je to bilo presudno za opstanak ovog Časopisa... Jer, kako je u jednoj prilici napisao književnik Atif Kujundžić: „časopisi u nas veoma su osjetljive biljke. Češće usahnu i nestanu, nego što potraju, razvijaju se i oplode. Nerijetko, uzrok je slaba koncepcija, nedovoljna intelektualna podrška, a najčešći uzrok je nedostatak potrebnih sredstava...“¹

"Gračanički glasnik", evo već pune 22 godine na najbolji način afirmira lokalnu i zavičajnu historiju, ne "bježeći" od ulaska i u neke historiografske teme koje svojim značajem nadilaze čak i nacionalne okvire, uključujući i one koje su još uvijek nedovoljno obrađene i osvijetljene, pa čak i kontroverzne. O svim takvim temama uvijek se može progovoriti i iz neke „lokalne perspektive“, sa margine događaja i iz obične svakodnevice. Na toj osnovi, ovaj časopis nastoji već godinama ostvariti svoju specifičnu kulturnu misiju, prvenstveno kroz razvoj i oblikovanje historijske svijesti i zavičajnog identiteta u jednoj lokalnoj sredini. Svi objavljeni radovi, a ima ih na stotine, zasnivaju se isključivo na objektivnim naučnim činjenicama i argumentima, kojim je jedino moguće objasniti i rasvijetliti mnogobrojne pojave iz naše bliže i dalje prošlosti, razbijati dojučerašnje tabu teme, otklanjati fetišizaciju pojedinih historijskih događaja i ličnosti, mitomaniju i historijsku laž itd. Iako po definiciji spada u regionalnu ili lokalnu periodiku, u Časopisu se pojavljuju i takozvane velike teme, kojima autori pristupaju iz svog specifičnog ugla (nekad bi se reklo iz baze), neopterećeni stereotipima i nekim već uhodanim stazama takozvane velike historije ili etablirane istine ili prakse. Dokaz za to su, između ostalog, i neki posebno tematizirani brojevi ovog časopisa.

Časopis je, ipak, usmjeren na jedan određeni prostor, a konceptualno i tematski za područje kulturne historije Gračanice i njene okoline. Međutim, kako u jednoj prilici napisao književnik Zlatko Dukić: „Ovaj časopis se, od početka, žilavo opire i efektno otima tom ograničenju i plodonosno na sasvim drugi (pravi) način afirmiše provinciju, pretvarajući se u proizvođača i tumača antiteze o njenom generalnom prioritetno mentalnom značenju. Ne ograničava se ničim i ni zbog koga, ne priznaje granice, otvoren je, slobodan i slobodouman.“²

¹ Atif Kujundžić, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju“, *Riječ – časopis za književnost i kulturu*, br. 12/V, Književni klub Brčko distrikt, Brčko, 2010., 67 - 69

² Zlatko Dukić, Od „incidenta“ do fenomena, *Gračanički glasnik*, 41/21, Gračanica 2016., 19

„Gračanički glasnik“ je odavno našao svoje mjesto u svim značajnijim bibliotekama i kulturnim ustanovama u Bosni i Hercegovini. Otvorio je stranice mnogim uglednim naučnicima, književnicima i umjetnicima koji su prepoznali i razumjeli „nijet“ Časopisa, podržavajući ga na najbolji način – svojim priložima, stručnim savjetima, pohvalama i kritikama. Osim poznatih imena iz akademskog i kulturnog života Bosne i Hercegovine, na spisku saradnika ima vrijednih entuzijasta, sakupljača materijala i građe, zaljubljenika starina i poštovalaca kulturne i duhovne tradicije na ovim prostorima. Tu „animatorsku“ dimenziju ovog časopisa treba posebno isticati.

Format ovog priloga ne dozvoljava opširnije uvide u bibliografiju objavljenih radova u Časopisu „Gračanički glasnik“ u proteklom periodu. Zbog obima te bibliografije (danas oko 80 stranica), raznovrsnosti tema i broja objavljenih priloga, ovdje je moguće dati samo osnovne naznake.³ Osim čisto historiografskih radova i tema obrađenih po metodološkim zahtjevima mikrohistorije, objavljeni su i brojni književni i likovni radovi, prilozi iz kulturnog života, prosvjetne i vjerske prilike u Gračanici i njenom širem okruženju itd. Značajno je i proučavanje arhitektonskog naslijeđa i ambijentalnih cjelina, kao i drugih elemenata materijalne i duhovne kulture. U fokusu je islamska baština - od historijata poznatijih starih džamija, medresa i drugih spomenika - sve do okolnih dovišta i kulturnih mjesta, starih mezaristana i turbeta.

Objavljeni su i rezultati istraživanja stećaka u gračaničkom kraju, uključujući i veći broj ranije nepoznatih lokaliteta, započeto je istraživanje srednjovjekovnog utvrđenog grada Sokola kod Gračanice, koji je proglašen nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine i inicirane su mjere njegove zaštite. U okviru tih istraživanja, pronađena je, prevedena, obrađena i objavljena srednjovjekovna isprava iz 1449. godine, u kojoj se prvi put spominje grad Soko, te potaknuto redefiniranje lokalnog, odnosno zavičajnog identiteta vezivanjem za period srednjovjekovne Bosne. Općina Gračanica danas kao svoj službeni dan obilježava 2. juni, datum prvog spomena srednjovjekovnog grada Sokola u historijskim izvorima, koji će, po najnovijim istraživanjima biti potrebno neznatno korigovati.

³ Vidi opširnije: radovi sa naučnog skupa “Proučavanje lokalne historiografije u BiH“, Gračanica, 10.12.2010. (prvi dio objavljen u 31., a drugi dio u 32. broju „Gračaničkog glasnika“); prof. dr. Omer Hamzić, bibliografija „Gračaničkog glasnika“ od 1-30. Gračanički glasnik, 2011. br. 31/16, 225 – 251

Zahvaljujući saradnji sa stručnjacima iz Orijentalnog instituta i drugih ustanova, reafirmisano je istraživanje ranije dosta zanemarenog razdoblja osmanske uprave. Prevedeni su, obrađeni i objavljeni osmanski popisni defteri iz XVI. stoljeća, koji se odnose na gračaničko područje, te otkupljen od ranijih vlasnika i dat na prevođenje Gazi Husrev-begovoj biblioteci sidžil gračaničkog kadije s kraja XVIII. stoljeća. Uz obradu teme „Gračanica i Gradašćevići“, pokrenuta je inicijativa za izgradnju turbeta Ibrahim-begu Gazibegoviću, jednom od suboraca i najbližih saradnika Husein-kapetana Gradašćevića, čiji je lik opisan na stranicama ovog časopisa, a mezar obilježen u jednom mezarju u Gornjoj Orahovici blizu Gračanice. Potaknuto je istraživanje i objavljeno više historijsko-etnografskih prikaza i skica pojedinih gračaničkih mahala, kao i većine seoskih naselja na općini, pokrenuto je i obavljeno istraživanje rodoslovlja pojedinih familija, zabilježena su mnoga usmena kazivanja, zanimljiva sjećanja itd.

Saradnici Časopisa su priredili i objavili veći broj ranije nepoznatih arhivskih dokumenata koji se odnose na austrougarski period i period između dva svjetska rata, početke modernizacije trgovine i saobraćaja i izgradnje infrastrukture, školstva itd. U skladu sa novim saznanjima, redefinisani su ustaljeni stereotipi i dogme nekadašnje historiografije koje se odnose na period Drugog svjetskog rata i neposrednog poraća, posebno kada su u pitanju žrtve „blajburškog zločina“.

Objavljeni su portreti i biografije više znamenitih Gračanlija, među kojima ističemo imena: Ibrahim ef. Mehinagića, zatim lik i djelo Tajiba ef. Okića, Ali-Rize Prohića, doktora Mustafe Kamarića, Adema Osmanbegovića, Muhamed ef. Mašića i dr.

U okviru svoje dodatne ili takozvane proširene djelatnosti, Časopis se pojavljuje kao pokretač i organizator raznih kulturnih aktivnosti u širem okruženju, posebno u Gračanici. Između ostalog, nositelj je stalne inicijative za evidenciju, proučavanje i valorizaciju kulturnog naslijeđa Gračanice i okoline, te njegove adekvatne zaštite i promocije. Nije slučajno što je Gračanica danas općina sa srazmjerno najvećim brojem proglašениh nacionalnih spomenika u Bosni i Hercegovini. Okupljeni oko Redakcije, saradnici Časopisa, pomogli su formiranje jedne nevladine organizacije za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa, uradili, a potom nadležnim organima ustupili i objavili Elaborat kojim se pokreću neka aktuelna pitanja obilježavanja značajnih događaja i ličnosti u lokalnoj sredini, sačinili Elaborat zavičajne muzejske zbirke, prijedlog idejnog rješenja revitalizacije gračaničke sahat-kule, definirali pravce zaštite i korištenja nekih manje poznatih lokalnih prirodnih resursa, pokrenuli program

afirmacije posebnih oblika ženskog ručnog rada „kere“, koji je rezultirao formiranjem Udruženja „Gračaničko keranje“ itd.

Časopis je bio organizator ili suorganizator mnogih javnih tribina, stručnih i naučnih skupova, od kojih vrijedi istaknuti: Naučni skup „Istraživanje lokalne historije u BiH“, organizovan u Gračanici u saradnji sa Institutom za historiju iz Sarajeva, koji je opredijelio neke nove pravce naše historiografije u segmentu budućih takozvanih malih, lokalnih i regionalnih istraživanja, Naučni skup „Život i djelo Muhameda Tajiba ef. Okića, organizovan u saradnji sa Tuzlanskim muftijstvom i Medžlisom Islamske zajednice u Gračanici, Naučni skup o dometima lokalne historiografije u Bosni i Hercegovini, Okrugli sto o književnom stvaralaštvu Zlatka Dukića itd.

Časopis je bio poticaj i ishodište za nastanak više historijskih sinteza, knjiga i drugih publikacija, među kojima i pet historijskih monografija, čiji su autori iz njegovog najužeg redakcijskog jezgra.

U protekle dvije decenije Časopis se afirmisao kao jedan od značajnih projekta iz oblasti kulture, koji se razvio i izrastao ne samo kao periodika u klasičnom smislu te riječi, već i kao mjera vrijednosti na osjetljivom polju koje inače zovemo lokalna historiografija i kulturna historija. Već odavno je „Gračanički glasnik“ postao autentičan i prepoznatljiv kulturni proizvod i historijska čitanka ovoga grada, ali i provjerena i ovjerena naučna činjenica i jedno pozitivno iskustvo u lokalnoj historiografiji Bosne i Hercegovine. S tim u vezi citirat ćemo nekoliko rečenica književnika Atifa Kujundžića: „U konačnom ishodu, Časopis je količinom priloga, brojem saradnika, kvalitetom svoga ukupnog sadržaja - postao prvorazredna institucija vrednovanja života, rada i postignuća širokog kruga ljudi u rasponu od naučnih radnika, umjetnika iz oblasti povijesti, književnosti, likovnih umjetnosti, publicističkih djela, te etnoloških i etnografskih zapisa tragalaca i zaljubljenika. Na taj način Časopis je postao institucija i instanca vrednovanja prošlosti i sadašnjosti, života i stvarnosti u miljeu grada, kakav je u lijepom broju stoljeća Gračanica.“⁴

Identitet je složeno pitanje koje se postavlja kao pitanje modernog doba. Naš identitet obuhvata dijelove koji su naslijeđeni i dijelove koje mi sami biramo. Tako imamo nacionalni identitet, jezički identitet, kulturni, etnički, profesionalni, zavičajni...Trebalo bi detaljnije analizirati sadržaje objavljene na stranicama „Gračaničkog glasnika“ da bi se odgovorilo na pitanje da li je i koliko je on sam po sebi uticao na oblikovanje zavičajnog mikroidentiteta same Gračanice. Kako nema jasno utvrđenih instrumenata kojima bi se to moglo izmjeriti, za ovu priliku pokušajmo zamisliti koliko bi se manje o Gračanici, kao

⁴ Atif Kujundžić, *nav. članak*, 67 - 69

mikroregiji ili zavičaju, znalo da se nije pojavio ovaj časopis. U nekom ozbiljnijem sagledavanju procesa oblikovanja mikroidentiteta Gračanice, ovaj časopis će biti nezaobilazan izvor. Uostalom, ako ništa, na to upućuje njegovo samo ime. U vezi s tim, vrijedan pažnje je afirmativan pogled književnika Amira Brke, koji je dao nemjerljiv doprinos afirmaciji kulturnog identiteta svog rodnog grada: „A kroz 40 brojeva Glasnika, vrijednosti ove lokalne zajednice u najširem su spektru tretirane tako da je gračanički mikroidentitet sada u situaciji na koju može biti ponosan, onako kako to ne može biti vjerovatno niti jedna druga sredina u Bosni i Hercegovini. Vrijednosti lokalnih identiteta izložene su, naime, marginaliziranju, guranju na periferiju pažnje i opsrevacije, pa i temeljne spoznaje o njima, na taj način eliminaciji i brutalnome zatiranju.“⁵

UMJESTO ZAKLJUČKA

U dosadašnjih 46 brojeva Časopisa, na blizu 7.000 stranica i na stotine radova, naučno je obrađeno i javno prezentirano obilje materijala i činjenica koje potvrđuju da Gračanica ima bogatu kulturnu historiju i da je prošla kroz sve historijske periode kroz koje je prošla i država Bosna i Hercegovina. U Bosni i Hercegovini ima najmanje 50 gradova i općina sličnih Gračanici. Iskustva i rezultati ovog Časopisa dokaz su da svaka od njih može imati ovakav jedan časopis, materijalno i organizaciono izdržati jedan tako koristan projekat. To bi bilo od velikog značaja ne samo za historiografiju Bosne i Hercegovine i neke buduće historijske sinteze, već i za potvrdu o postojanju ne samo bujnog i zanimljivog života u malim sredinama, već i o postojanju državno-pravnog kontinuiteta ove zemlje.

Umjesto zaključka, ako nije previše neskromno reći, bilo bi dobro da svaka bosansko-hercegovačka čaršija ima najmanje jedan svoj „Gračanički glasnik“.

U cilju afirmacije i potvrde vlastitog identiteta.

Ovaj Gračanički glasnik, kako je zaključio prof. dr. Galib Šljivo, je u ovih proteklih dvadesetak godina izlaženja, bez dvoumljenja „postigao cilj jedne uspješne kulturne misije.“

⁵ Amir Brka, Uz dva desetljeća „Gračaničkog glasnika“, *Gračanički glasnik*, br. 40/20, Gračanica 6

“GRAČANIČKI GLASNIK” – AN EXAMPLE OF THE AFFIRMATION AND CONFIRMATION OF REGIONAL MICRO IDENTITIES

Summary

In the 46 issues that have been published, on nearly 7000 pages and in hundreds of articles, we presented and worked through much material and facts that prove that Gračanica had a rich cultural history and that it passed through all historical periods through which Bosnia and Herzegovina passed as well. Bosnia and Herzegovina has at least 50 cities and municipalities that are similar to Gračanica. The experiences that have been made with this magazine prove that each one of them could have such a magazine, that it could materially and organizationally support such a useful project. That would not only be of great importance to Bosnian historiography and for some future historical synthesis, but also as proof of not only the interesting and rich life of small towns, but also for the national and judicial continuity of this country. It might be good to state the following if I may say so myself, instead of a summary, namely, that every Bosnian and Herzegovinian town should at least have its own “Gračanički Glasnik”; for the affirmation and confirmation of our own identity. This “Gračanički Glasnik” has, in the twenty years of its publishing truly “accomplished the goal of a successful cultural mission.”

Abstract: *As the founder and main editor of the “Gračanički glasnik” magazine, the author deals with the question of the accomplishment of the goal of this magazine from its founding 22 years ago to the present day. The Magazine was regularly published, it kept the general conception, was adapted to the present technological needs (internet publication next to the traditional printed edition). The Magazine was also successful when it comes to balancing articles that mainly deal with questions of art (literature, painting, general art) and articles that are scientific (history, ethnography, folk tradition, spirituality and so on). Referring to the evaluations of several very highly esteemed names from the art, cultural and public world, the author especially emphasizes the Magazine’s achievements when it comes to local historiography, micro history as well as the role of the magazine in the confirmation and affirmation of regional identities. The positive evaluation that was mentioned here was also given on an academic conference concerning local historiography which was organized by the Sarajevo Institute of*

History a few years ago, on the occasion of the 15th Anniversary of the "Gračanički Glasnik" magazine.

Keywords: *Micro history, „Gračanički glasnik“, Gračanica, Magazines, local research*